

Наталія Іонанова

студентка 2 курсу спеціальності «Психологія»

Київський національний університет

імені Тараса Шевченка

м.Київ, Україна

ionanova@ukr.net

Тетяна Яблонська

доктор психологічних наук, професор

Київський національний університет

імені Тараса Шевченка

м.Київ, Україна

t_yablonska@ukr.net

ЧИННИКИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ АДИКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Питання виявлення осіб, схильних до залежностей, та їх психологічної реабілітації має велике соціальне значення; не є виключенням і військовослужбовці. Враховуючи активний воєнний стан в Україні, командири очікують від військовослужбовців неухильно дотримання розпоряджень і наказів, поведінки, яка б слугувала прикладом честі та гідності, дій згідно з чинним законодавством. Переважна кількість військовослужбовців дотримується вказаних норм та правил, але трапляються і негативні випадки прояву адиктивної поведінки, що призводить до втрати довіри до збройних формувань у суспільстві, зниження результативності виконання поставлених завдань, конфліктів у підрозділі або ж навіть до загибелі військовослужбовця [1, с. 129].

У 1984 році В. Міллер ввів поняття «адиктивна поведінка». Дане поняття широко використовувалося у фармакології для опису поведінки людей, які вживали психотропні речовини, щоб уникнути симптому відміни. В англійському словнику термін «addiction» дослівно тлумачиться, як факт чи

стан захоплення певною речовиною або діяльністю [4]. На думку М. Прейде, адикція – це своєрідний спосіб життя, котрий характеризується патологічним станом, коли людина в поведінці прагне задоволення, пов'язаного з певним об'єктом або видом діяльності (скажімо, секс, інтернет чи азартні ігри). Тобто адикція – це нав'язлива поведінка, що асоціюється з відчуттям задоволення від певного предмету пристрасті [4].

Адиктивна поведінка є різновидом девіантної поведінки, що визначається нестримним прагненням відчувати сильні емоції через штучну зміну свого психоемоційного стану внаслідок постійної зосередженості на конкретних видах діяльності або вживання певних речовин. Особливу увагу варто звернути на розвиток адиктивної поведінки серед військових, бо серед них особливо часто трапляються випадки нікотинової, наркотичної, алкогольної та ігрової залежності [2].

Адиктивна поведінка має дві форми прояву – хімічну та нехімічну залежність. До хімічних залежностей здебільшого відносять: вживання алкоголю, куріння, психотропних засобів та наркотиків. До нехімічних адикцій відносять: інтернет-залежність, азартні ігри, любовні та сексуальні залежності, шопінг, трудовголізм та залежність від спорту [4].

Пристрасть до азартних ігор, алкоголю і наркотичних засобів має вкрай негативні наслідки не тільки для самих військовослужбовців, а й для їхніх сімей і товаришів по службі, що призводить до погіршення морально-психологічного стану військовослужбовців, особливо при виконанні службово-бойової діяльності в екстремальних умовах. Найчастіше ці залежності проявляються у зміні самооцінки, втраті сенсу життя, відчутті нереальності свого існування, підвищенні агресивності та віддаленні від родини [1].

Чинники адиктивної поведінки військовослужбовців часто пов'язані з оточенням, умовами виховання та життя, навчання, ця поведінка, як правило, найбільш яскраво проявляється в період адаптації на першому етапі військової служби [1]. Фактори, що впливають на психоемоційний стан військовослужбовців та їх поведінку, відрізняються за інтенсивністю і частотою

впливу. Іноді зовсім незначні події стають значимими для людини і призводять до потоку негативних емоцій і переживань, а згодом до залежностей. Серед негативних факторів у професійній діяльності військовослужбовців виокремлюються: підвищена потенційна загроза життю та здоров'ю; раптова зміна умов життєдіяльності при виконанні поставлених завдань; відсутність контакту з рідними та друзями; інтенсивні та довготривалі внутрішньогрупові та міжособистісні конфлікти тощо [3].

На основі досліджень М. Байди, чинниками адиктивної поведінки військовослужбовців є:

- Участь у боях та викликані ними психічні розлади: поранення, смерть побратимів та робота з їхніми тілами, почуття провини за загибель товаришів (цивільних осіб), застосування зброї на ураження;

- Сімейний приклад залежностей;

- Перебування у полоні;

- Смерть близької людини;

- Перебування у оточенні осіб з девіантною поведінкою;

- Розлучення або розрив з другою половинкою через зраду;

- Дуже багато вільного часу або навпаки брак часу для власного хобі;

- Розлади фізичного або психічного здоров'я (ПТСР або ГСР, депресії; хронічні чи психічні захворювання або отримання черепно-мозкової травми);

- Пережите насилля;

- Надмірне навантаження;

- Бажання здійснити емоційне розвантаження (зняти напругу, отримати нові відчуття, покращити свою працездатність тощо);

- Конфлікт на службі з колективом;

- Порушення адаптації військовослужбовця (відсутність відпочинку, режиму, обмеженість у свободі дій);

- Недостатній контроль з боку командира;

- Відсутність бачення перспективи на майбутнє (життя «одним днем») [1, с. 133].

Дослідники, як правило, припускають, що формування адикції залежить від індивідуальних особливостей, що зумовлюють характер змін адаптаційних процесів через механізми швидкості та гальмування в зонах головного мозку. Процес гальмування визначає складність поведінки і пов'язаність з багатьма нейронними центрами, що беруть участь в організації поведінки та варіативністю вибору можливих форм поведінки [2, с. 254].

Ю. Железнякова охарактеризувала особливості прояву адиктивної поведінки у військовослужбовців таким чином:

1. Високий рівень підозрілості та вразливості, що є підґрунтям для конфліктів;
2. Низький рівень стресостійкості, швидке бажання отримати задоволення;
3. Прояв агресії в умовах відсутності виконання бажань;
4. Соціабельний характер прояву поведінки, бажання здаватись кращим для оточуючих;
5. Такі особи не дотримуються обіцянок, починають говорити неправду та не виконувати обов'язки;
6. Перекладають відповідальність на інших та звинувачують всіх окрім себе;
7. Мають високий рівень тривожності, яка базується на залежності [4, с. 70].

До проявів адиктивної поведінки можна віднести суїцид, це вже крайня форма, яка є методом вирішення проблем, з яких здається, що не має виходу.

Отже, спираючись на теоретичний аналіз, можемо відмітити, що дослідники характеризують адиктивну поведінку як форму девіантної поведінки. Окрім адиктивної поведінки ще існують інші види: аморальна поведінка, антисоціальна поведінка, саморуйнівна та суїцидальна поведінка.

Серед військових адиктивна поведінка складається як «звична» тенденція зняття стресу. Залежна поведінка, як один із різних типів поведінки, що характеризується нестримним бажанням відчути сильні емоції через штучні зміни в психічних станах через постійну увагу до певних речовин або діяльності.

Основою тенденції до залежності є психологічні риси особистості: емоційна вразливість та дисрегуляція, стереотипна поведінка, залежність, страх тощо.

На сьогодні проблема адикції посилюється відсутністю достатньої уваги з боку влади, держаних інституцій. Формування адиктивної поведінки характеризується широким спектром індивідуальних особливостей та чинників, які мають бути враховані при розробці профілактичних і корекційних програм, адресованих військовослужбовцям.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Байда М. С. Визначення чинників схильності до адиктивної поведінки у військовослужбовців Національної Гвардії України. *Чесць і закон*. 2021. № 3. С. 129–137.

2. Білосевич І. А. Особливості формування та прояву адиктивної поведінки у учасників бойових дій після перебування в зоні АТО/ООС. *Сучасні світові тенденції розвитку науки та інформаційних технологій* : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конференції, м. Одеса, 24–25 травня, 2019. Одеса, 2019. С. 252–255.

3. Мороз В. Особливості прояву ургентної адикції у військовослужбовців. *Debats scientifiques et orientations prospectives du développement scientifique* : III International Scientific and Practical Conference, Paris, France, July 8, 2022. Paris, France, 2022. С. 298–300.

4. Приходько І. І., Байда М. С. Теоретичні аспекти адиктивної поведінки військовослужбовців. *Чесць і закон*. 2018. № 3. С. 67–74.